

Information Retrieval and Access Behaviors Related to Tham Khwan Nak Ceremony in Central Thailand

พฤติกรรมการณ์ค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศการทำขวัญนาค ของกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย

Thunyaluk Jaitiang

ธัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง

Department of General Education, Faculty of Art Education, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts,
Nakhon Pathom 73170, Thailand

ภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ นครปฐม 73170 ประเทศไทย

Corresponding author: thunyaluk.jai@fed.bpi.ac.th

Received January 5, 2026 ■ Revised March 27, 2026 ■ Accepted April 1, 2026 ■ Published August 17, 2026

Abstract

This study aims to explore information retrieval and access behaviors related to Tham Khwan Nak ceremony (a traditional Thai pre-ordination ritual) in Central Thailand. A total of 40 key informants were recruited selected using snowball sampling and classified into two groups: 25 of the ceremony's participants (four mothers of the ordinands, 15 relatives, and six colleagues) and 15 Tham Khwan Nak chanters. The study employed a qualitative research approach. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using content analysis. The findings revealed three main aspects of information behavior. With regard to information retrieval behaviors, the informants retrieved information differently. The ceremony participants focused on morals, grace (especially for parents), and entertainment, whereas the chanters paid attention to ritual content such as chanting techniques, rhythm, and chanting prayers. The two groups also showed different information retrieval frequencies; for example, the participants only retrieved the information when there was the ceremony, yet the chanters searched for the information more than once a month. In terms of information access behaviors the participants accessed the information through websites, but the chanters accessed it through various channels such as websites, the ceremony's experts, self-learning, chanter communities, or related ceremonies. Keywording was the most frequently used method to access information through websites. The searched information was in videos, prayers, and contemporary lyrics, respectively. To evaluate the information, the users paid attention to up-to-date and easy-to-access information. To evaluate content after searching for the information, the participants considered using content based on chanters' popularity, whereas the chanters would retrieve the information in response to their needs, up-to-date content, and titles. Regarding issues related to information retrieval and access behaviors, there were problems with reliability, duplication, references, and copyright infringement.

Keywords: Khwan Nak, ceremony, retrieval behavior, retrieval and access, cultural intellectual heritage

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการณ์ค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศการทำขวัญนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย ผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาค 25 คน ได้แก่ มารดานาค จำนวน 4 คน ญาติพี่น้อง 15 คน เพื่อนร่วมงาน จำนวน 6 คน และกลุ่มหม่อมทำขวัญนาค 15 คน รวม 40 คน โดยวิธีการสุ่มแบบลูกโซ่และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ด้านพฤติกรรมการณ์ค้นคืนสารสนเทศ กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคและกลุ่มหม่อมทำขวัญนาคมีวัตถุประสงค์ในการค้นคืนสารสนเทศที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคมุ่งเน้นการค้นหาสารสนเทศให้มีความสำคัญกับเนื้อหาที่สะท้อนคุณค่าทางคุณธรรม โดยเฉพาะเรื่องความกตัญญูต่อบิดามารดา และความบันเทิง ขณะที่กลุ่มหม่อมทำขวัญนาคมุ่งเน้นการค้นหาสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเชิงพิธีกรรม เช่น วิธีการร้อง ทำนอง และบทสวดขวัญ สำหรับความถี่ในการค้นคืน พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคจะค้นหาข้อมูลเฉพาะในช่วงที่มีการจัดงานบวชนาคเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มหม่อมทำขวัญนาคมีการค้นคืนสารสนเทศมากกว่าหนึ่งครั้งต่อเดือน 2) ด้านพฤติกรรมการณ์เข้าถึงสารสนเทศ กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคส่วนใหญ่เข้าถึงสารสนเทศผ่านเว็บไซต์เป็นหลัก ส่วนกลุ่มหม่อมทำขวัญนาคมีการเข้าถึงสารสนเทศผ่านหลายช่องทาง ได้แก่ เว็บไซต์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำขวัญนาค การเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อนกลุ่มหม่อมทำขวัญนาค และจากประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง วิธีการกำหนดคำค้นส่วนใหญ่ใช้การสืบค้นผ่านเว็บไซต์โดยใช้คำสำคัญ (Keyword) เนื้อหาที่เข้าถึงส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบวิดีโอ บทเพลง บททำขวัญ และเนื้อเพลงร่วมสมัย ในการประเมินเนื้อหาสารสนเทศ ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับความทันสมัยและความสะดวกในการเข้าถึง สำหรับการประเมินเนื้อหาหลังการสืบค้น กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคจะพิจารณาจากชื่อเสียงของกลุ่มหม่อมทำขวัญนาค ขณะที่กลุ่มหม่อมทำขวัญนาคจะประเมินจากชื่อเสียง ความตรงกับความต้องการของเนื้อหา และความทันสมัยของข้อมูล 3) ด้านปัญหาพฤติกรรมการณ์ค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศ ปัญหาที่พบในการค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศเกี่ยวกับการทำขวัญนาค ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความซ้ำซ้อนของเนื้อหา การขาดแหล่งอ้างอิงต้นฉบับ และปัญหาด้านลิขสิทธิ์ของบททำขวัญนาค

คำสำคัญ: ขวัญนาค, พฤติกรรมสารสนเทศ, การค้นคืนและการเข้าถึง, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

■ บทนำ (Introduction)

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ สืบส่ง และสืบทอดมาถึงลูกหลานจากรุ่นสู่รุ่น ในปีพุทธศักราช 2556 กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ขึ้นบัญชีการทำขวัญนาเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล (Department of Cultural Promotion, 2013) การทำขวัญนาถือเป็นศิลปะพื้นบ้านสร้างสรรค์ขึ้นตามความต้องการในสังคม การมีส่วนร่วมและผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนในสังคมมาโดยตลอด การทำขวัญนาเป็นพิธีกรรมเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อของคนไทยกับธรรมเนียม การปฏิบัติทางพราหมณ์ และคติทางพุทธศาสนาประกอบกัน เป็นคตินิยมตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ โดยได้รับการสืบทอดปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับกันเรื่อยมาหลายชั่วอายุคน (Mala, 1996)

การทำขวัญนาเป็นพิธีกรรมพื้นบ้านของไทยที่ประกอบขึ้นก่อนพิธีอุปสมบท มีลักษณะเป็นพิธีสู่ขวัญเพื่อเสริมสร้างกำลังใจและความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่เข้าพิธีบรรพชาอุปสมบท โดยสะท้อนความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ซึ่งหมายถึง พลังชีวิตหรือพลังทางจิตวิญญาณที่ต้องได้รับการเรียกคืนและเสริมสร้างก่อนเข้าสู่สถานะใหม่ของชีวิต คือ จากฆราวาสสู่สมณเพศ (Sethaputrakoses, 1967) พิธีการทำขวัญนาจะมีหมอทำขวัญเป็นผู้ขับร้องบทสู่ขวัญในลักษณะกวีนิพนธ์และการแหล่ สอดแทรกหลักธรรมและคุณค่าความกตัญญู อีกทั้งยังทำหน้าที่กล่อมเกล่าจิตใจให้นาคมีสมาธิ สติ และความตั้งใจมั่นในการครองเพศบรรพชิต (Somsriploy, 2023) นอกจากนี้ การทำขวัญนาคยังสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดผ่านมุขปาฐะและการเรียนรู้จากครูสู่ศิษย์ จัดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage) ตามแนวคิดของ UNESCO (2003) ซึ่งเน้นความสำคัญของการสืบทอดองค์ความรู้ พิธีกรรม และการแสดงออกทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น โดยในบริบทของประเทศไทย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้จัดทำบัญชีรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อการอนุรักษ์และสืบสาน (Department of Cultural Promotion, 2013)

การทำขวัญนา แต่ละภูมิภาคมีชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น พิธีบัพตกรรม บัพตกรรมขวัญ บัพตกรรมขวัญ การสู่ขวัญนา หรือทำขวัญนา การทำขวัญนาถือได้ว่า เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นหรือวรรณกรรมพื้นบ้าน ประกอบด้วย เนื้อหา หลายรส ถ่ายทอดด้วยท่วงทำนองที่ไพเราะ การอยู่ร่วมกันในสังคม ชีวชนให้เห็นหลักศีลธรรมและจรรยา อันเป็นความเชื่อและแนวปฏิบัติต่าง ๆ (Mala, 1996) พิธีการทำขวัญนาเป็นกระบวนการอบรมและให้คำสั่งสอนแก่ผู้เตรียมอุปสมบทก่อนเข้าสู่เพศบรรพชิต โดยถ่ายทอดผ่านบทกลอนที่ขับร้องเป็นทำนองเฉพาะ สะท้อนความเชื่อของสังคมไทยต่อวงจรชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่การเกิด การเติบโต จนถึง การบวชเป็นพระ ทั้งยังทำหน้าที่เป็นสื่อทางศีลธรรมในการปลูกฝังคุณค่าความกตัญญู ความเคารพในบิดามารดา และแนวทางดำเนิน

ชีวิตที่ถูกต้อง ไม่เพียงเฉพาะผู้ที่บวช แต่ยังรวมถึงผู้มาร่วมพิธีที่ได้รับการเรียนรู้ร่วมกันด้วย โดยหมอบวชเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอนผู้เตรียมอุปสมบทให้ตระหนักถึงความหมายของการเกิดเป็นมนุษย์ และระลึกถึงบุญคุณของผู้ให้กำเนิดซึ่งเลี้ยงดูด้วยความยากลำบากจนบุตรมีโอกาสเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์อย่างสมบูรณ์ (Phetdi & Monying, 2020)

ปัจจุบันการทำขวัญนาได้มีการผสมผสานประยุกต์การร้องเนื้อหาทำขวัญนาให้เข้ากับบริบทสังคมจนได้รับความนิยมและมีงานทำขวัญนาตลอดปี ประกอบการทำขวัญนามีที่มาทั้งทางพระพุทธศาสนา คือ คำว่า “นา” และตามความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ของคนไทย และในการประกอบพิธีการทำขวัญนามีการเผยแพร่ภาพถ่ายและคลิปวิดีโอเพื่อการประชาสัมพันธ์ รวมถึงการบันทึกการแสดงผ่านสื่อสังคมออนไลน์สมัยใหม่ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ยูทูบ (YouTube) และติ๊กต็อก (TikTok) นั้น แต่จะจำกัดอยู่เฉพาะคณะหมอบวชที่เป็นวัยรุ่นที่สามารถเรียนรู้และเข้าถึงวิธีการลงข้อมูลได้เท่านั้น ส่วนคณะหมอบวชสูงอายุก็ยังไม่สามารถปรับตัวแทรกไปอยู่ในสื่อใหม่ได้เลย การปรับตัวของคณะหมอบวชในการนำเสนอการแสดงสู่สื่อใหม่ แม้จะมีข้อจำกัดอยู่บ้าง ในเรื่องความรู้ด้านเทคโนโลยีที่ศิลปินขาดทักษะด้านนี้ แต่ก็นับว่าเป็นการปรับตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปของสื่อพื้นบ้านท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมและวัฒนธรรม เพื่อการดำรงอยู่ให้สำเร็จและเหมาะสม (Somsriploy, 2023)

ความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อพฤติกรรมการสืบค้นและการเข้าถึงสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการทำขวัญนา โดยเฉพาะ นักวิชาการ นักศึกษา ผู้สนใจทั่วไป กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนา และหมอบวช ที่ต้องการศึกษาแต่กลับเผชิญข้อจำกัดทั้งในด้านเอกสาร ข้อมูลดิจิทัล และช่องทางการเข้าถึง จากปัญหาและความสำคัญของการทำขวัญนา ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรม การค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศการทำขวัญนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง อันเป็นฐานในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และระบบสนับสนุนการสืบสานพิธีกรรมการทำขวัญนาต่อไป

■ วัตถุประสงค์การวิจัย (Objectives)

เพื่อศึกษาพฤติกรรมการค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศการทำขวัญนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย

■ การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review)

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการทำขวัญนา

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ สืบส่ง และสืบทอดมาถึงลูกหลานรุ่นต่อรุ่นที่แสดงออกผ่านทางภาษา วรรณกรรม ศิลปะการแสดง ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม งานช่างฝีมือดั้งเดิม การเล่นกีฬา ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว และความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ และจักรวาล ในปีพุทธศักราช 2556 กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศให้พิธีการทำขวัญนา ขึ้นทะเบียนมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ของชาติ สาขา แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล ซึ่งพิธีทำขวัญนาคเป็นพิธีกรรมสำคัญในสังคมไทยที่ผสมผสานความเชื่อทางพุทธและพราหมณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งนาคก่อนเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ ให้ตระหนักถึงพระคุณบิดามารดา และเป็นการเตรียมจิตใจให้พร้อมสำหรับการอุปสมบท นอกจากนี้ยังเป็นศิลปะพื้นบ้านที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น บทร้อง และดนตรี ซึ่งแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของท้องถิ่น (Department of Cultural Promotion, 2013) ดังนั้น การทำขวัญนาคจึงมิใช่เพียงแค่พิธีกรรมทางศาสนา หากแต่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนค่านิยมเรื่องความกตัญญู ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับชุมชนในสังคมไทย โดยทุกภูมิภาคจะมีแนวทางการทำขวัญนาคร่วมกัน คือ การเสริมสิริมงคลและเตรียมความพร้อมทางจิตใจก่อนอุปสมบท แต่รูปแบบการประกอบพิธี บททำขวัญ ท่วงทำนอง การขับร้อง ภาษาและถ้อยคำ ตลอดจนบทบาทของผู้ประกอบพิธีกลับมีลักษณะเฉพาะตามบริบทวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค

การทำขวัญนาคแต่ละภูมิภาคมีความเหมือนและความต่างกัน กล่าวคือ ภาคเหนือ เนื้อหาบรรยายถึงความยากลำบากในการอุ้มท้องของแม่ การเลี้ยงดูลูกให้เติบโตขึ้นมา เมื่ออายุ 20 ปีให้บวชเรียนทางพระพุทธศาสนา มีการเชิญขวัญให้กลับมาสู่ร่างกาย แล้วจึงสอนการปฏิบัติ เมื่อบวชเป็นพระให้ทำกิจของสงฆ์ ตอนท้ายให้พรให้ได้ไปสวรรค์นิพพาน (Naisap, 1999) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื้อหาบทสวดขวัญ ประกอบด้วย บทเพ็ญใจ (การอัญเชิญวันที่เป็นมงคลประเสริฐ) บทเกริ่นนำพิธี บททบทวนพระคุณผู้ให้กำเนิด บทวัตถุประสงค์ของการจัดงาน บทส่งเสริมพลังจิต และบทอวยพรนาค เจตนารมณ์ของบทสวดขวัญนาค คือ ส่งเสริมความกตัญญูตเวิตาคุณ การปลุกขวัญกำลังใจในการอุปสมบท ความสามัคคีของเครือญาติ การศึกษาพระธรรมวินัย แสดงพระธรรม และปฏิบัติให้บรรลุธรรมเป็นอริยสงฆ์ (Hnongbundit et al., 2022) ภาคใต้ ก่อนจะเข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระและครองผ้ากาสาวพัสตร์ ผู้อุปสมบทจะต้องแสดงตนเป็นนาค ถือนศีล และนุ่งขาวห่มขาวตามคติความเชื่อทางพุทธศาสนา ก่อนครั้งเมื่อถึงวันเข้าพิธีอุปสมบท ผู้เป็นนาคจะนิยมนุ่งขาวด้วยการสวมเสื้อขาว นุ่งผ้าถุง มีเครื่องประดับเล็กน้อยตามฐานานุกรม สวมมงคลบนศีรษะ และสวมเสื้อครุยนาค โดยบรรพบุรุษจะให้ความสำคัญกับเรื่องพิธีกรรมและศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องของบุญกุศล คนเฒ่า คนแก่ พ่อแม่จะทอผ้าพาดให้แก่บุตรหลานเพื่อใช้ในพิธีอุปสมบท เพราะมีความเชื่อว่า เป็นการสร้างบุญกุศลใหญ่และได้ร่วมอนุโมทนาบุญ (Choochan et al., 2025) ภาคกลาง การทำขวัญนาคปฏิบัติสืบกันมานานเป็นประเพณี เนื่องด้วยเหตุการณ์เกี่ยวกับชีวิตโดยทำขวัญเมื่อบวชเณรบวชนาค เพื่อให้เกิดเนืองนาคบุญแก่ตนและพ่อแม่ การบวชจะเป็นโอกาสให้ได้ตอบแทนพระคุณพ่อแม่ผู้มีพระคุณ เทวดาอารักษ์ เจ้ากรรมนายเวร และนอกจากนี้การทำขวัญนาคใช้การถ่ายทอดโดยการเล่าและการขับร้องและใช้การถ่ายทอดโดยการบรรยาย ทำให้ผู้ฟังส่วนใหญ่ที่เป็นชาวบ้าน

ในท้องถิ่นภาคกลางเข้าใจเนื้อหาของบททำขวัญนาคได้ง่ายเกิดความประทับใจ (Sethaputra Koses, 1963; phomyucol et al., 2025)

พฤติกรรมการค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศ

พฤติกรรมสารสนเทศ (Information behavior) หมายถึง พฤติกรรมทั้งหมดของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ โดยพฤติกรรมสารสนเทศเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมทั้งพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ (Information-seeking behavior) และพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศ (Information search behavior) สำหรับพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศ หมายถึง การแสวงหาสารสนเทศอย่างมีเป้าหมายซึ่งเกิดขึ้นจากความต้องการในประเด็นใดประเด็นหนึ่งในกระบวนการแสวงหาสารสนเทศ บุคคลจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับระบบสารสนเทศ ซึ่งอาจเป็นระบบที่อาศัยมนุษย์หรือระบบที่ดำเนินการด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ส่วนพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศ (Information search behavior) เป็นพฤติกรรมของบุคคลในระดับต้น ที่ผู้ค้นต้องการปฏิสัมพันธ์กับระบบสารสนเทศในระดับปฏิบัติ เช่น การใช้เมาส์ การใช้ความคิด สติปัญญา และความรู้ รวมถึงการตัดสินใจว่าสารสนเทศที่ค้นได้นั้นสอดคล้องกับความต้องการของตนหรือไม่ (Wilson, 2000) จากพฤติกรรมสารสนเทศที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลจำเป็นต้องค้นคืนสารสนเทศที่หลากหลายรูปแบบเพื่อสามารถเลือกและประเมินสารสนเทศที่มีคุณค่า สำหรับนำไปใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการต่อไป

จะเห็นได้ว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านการทำขวัญนาคเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนคติความเชื่อ วิถีชีวิต และคุณค่าทางสังคมของคนไทยที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการเสริมสิริมงคลแก่ผู้บวช ปลุกฝังคุณธรรมความกตัญญูต่อบิดามารดา และเตรียมความพร้อมทางจิตใจก่อนเข้าสู่การอุปสมบทในพระพุทธศาสนา แม้ว่าพิธีการทำขวัญนาคในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยจะมีรูปแบบ เนื้อหา และวิธีการถ่ายทอดที่แตกต่างกันตามบริบททางวัฒนธรรม ภาษา และประเพณีท้องถิ่น แต่ยังคงมีแก่นสำคัญร่วมกัน คือ การถ่ายทอดคติธรรมและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนขณะเดียวกัน จากแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมสารสนเทศ พบว่า บุคคลมีการแสวงหา ค้นหา และเข้าถึงสารสนเทศจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมการค้นคืนและการเข้าถึงสารสนเทศเกี่ยวกับการทำขวัญนาคจึงมีความสำคัญ เนื่องจากช่วยให้เข้าใจรูปแบบการแสวงหาและการใช้สารสนเทศของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมดังกล่าว อันจะนำไปสู่แนวทางในการอนุรักษ์ ถ่ายทอด และเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านการทำขวัญนาคให้คงอยู่และสอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย

■ วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

(Semi-structured interview) ระยะเวลาดำเนินการวิจัย เดือน มิถุนายน–สิงหาคม พ.ศ. 2568 พื้นที่การดำเนินการวิจัย คือ จังหวัดที่อยู่ในพื้นที่ภาคกลางในประเทศไทย การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะกำหนดรหัสแทนตัวผู้ให้ข้อมูลหลักด้วย รหัส K1–K15

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้พัฒนาขึ้นจากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมสารสนเทศ ได้แก่ แนวคิดพฤติกรรม

แสวงหาสารสนเทศของ Wilson แนวคิดพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศของ Ellis และแนวคิด Berrypicking ของ Bates ซึ่งอธิบายกระบวนการแสวงหา ค้นหา และการใช้สารสนเทศของผู้ใช้ โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการค้นหา และการเข้าถึงสารสนเทศเกี่ยวกับการทำขวัญนาของกลุ่มผู้ใช้สารสนเทศ ได้แก่ กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาและกลุ่มหม่อมทำขวัญนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย ดัง Figure 1

Figure 1

Research Conceptual Framework on Information Retrieval and Access Behavior in the Khwan Nak Chanting Ceremony in Central Thailand

กรอบแนวคิดการวิจัยพฤติกรรมการค้นหาและการเข้าถึงสารสนเทศการทำขวัญนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เข้าร่วมงานการทำขวัญนา คือ เป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์การเข้าร่วมพิธีการทำขวัญนา ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2564–2568 (5 ปีย้อนหลัง) อย่างน้อย 3 ครั้ง อายุ 45 ปีขึ้นไป เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) จำนวน 25 คน และกลุ่มหม่อมทำขวัญนาเป็นบุคคลที่เคยจัดพิธีกรรมการทำขวัญนา มีภูมิลำเนาในพื้นที่ภาคกลาง อายุ 20 ปีขึ้นไป และมีประสบการณ์การเป็นกลุ่มหม่อมทำขวัญนา ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2564–2568 (5 ปีย้อนหลัง) อย่างน้อย 5 ปี หรือเคยประกอบพิธีการทำขวัญนามาอย่างน้อย 10 ครั้ง เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 15 คน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งกลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาและกลุ่มหม่อมทำขวัญนาต้องเป็นผู้ที่มีความสนใจในประเพณีการทำขวัญนา รวมทั้งต้องเป็นผู้ที่ยินดีให้ข้อมูลสัมภาษณ์การทำขวัญนาในครั้งนี้

การเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) เริ่มจากการเลือกสัมภาษณ์คนแรกแบบเจาะจง จากนั้นได้รับการแนะนำจากผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์คนแรกแนะนำคนต่อไปและผู้ให้สัมภาษณ์คนถัดไปก็จะให้ช่วยแนะนำต่อไปเรื่อย ๆ จนได้ข้อมูลครบถ้วนหรืออิ่มตัว (Saturation of data) ข้อมูลที่ได้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแล้ว คือ ไม่มีคำตอบอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากประเด็นสัมภาษณ์เดียวกัน จึงสิ้นสุดการสัมภาษณ์ (Creswell & Creswell, 2018)

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษาทบทวนงานวิจัย ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสารสนเทศ การทำขวัญนา และสืบค้นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการประกอบพิธีการทำขวัญนาในพื้นที่ภาคกลางในประเทศไทย
2. พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมสารสนเทศการทำขวัญนา

3. ดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ พื้นที่จังหวัดภาคกลาง ได้แก่ สมุทรปราการ นครปฐม นครนายก ลพบุรี พระนครศรีอยุธยา สมุทรสาคร สุพรรณบุรี กรุงเทพมหานคร สุโขทัย พิษณุโลก นนทบุรี ปทุมธานี นครสวรรค์

4. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมสารสนเทศ กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคและกลุ่มหม่อมทำขั้ววนาค จากการสัมภาษณ์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

7. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ กลับไปให้ผู้สัมภาษณ์ตรวจสอบอีกครั้งเพื่อได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

8. ปรับปรุง แก้ไข ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาเขียนสรุปผลการศึกษา

เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์รายบุคคลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ลักษณะคำถามแบบเติมความ ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล สำคัญ วัตถุประสงค์ จำนวนเข้าร่วมงานการทำขั้ววนาค (ครั้ง) ในช่วงปี พ.ศ. 2564–2568 (5 ปีย้อนหลัง) ระยะเวลาการเข้าร่วมการทำขั้ววนาค และประสบการณ์เกี่ยวกับเนื้อหาการทำขั้ววนาค

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการค้นคืนและเข้าถึงการทำขั้ววนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านพฤติกรรมการค้นคืนการทำขั้ววนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ในการค้นคืน ความถี่ในการค้นคืน แหล่งสารสนเทศที่ใช้ค้นคืน และทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ค้นคืน

2) ด้านพฤติกรรมการเข้าถึงการทำขั้ววนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย การเข้าถึง วิธีการกำหนดคำค้น ลักษณะเนื้อหา การประเมินแหล่งสารสนเทศ เนื้อหาและหัวข้อ การค้น และแนวทางการประเมินเนื้อหาการทำขั้ววนาค

3) ด้านปัญหาพฤติกรรมการค้นคืนและเข้าถึงการทำขั้ววนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ประกอบด้วย อุปสรรคด้านการสืบค้น และอุปสรรคด้านการเข้าถึง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำขั้ววนาคภาคกลาง

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมืองานวิจัย มีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการสร้างแบบสัมภาษณ์พฤติกรรมสารสนเทศกลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคและกลุ่มหม่อมทำขั้ววนาค

2. กำหนดขอบเขต เนื้อหาการค้นคืนและการเข้าถึงการทำขั้ววนาคให้ครอบคลุมประเด็นการศึกษา

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้ว ให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จำนวน 3 ท่าน เพื่อทำการตรวจสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยเลือกข้อที่มีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(Index of item objective congruence: IOC) มากกว่า 0.5 ส่วนข้อใดมีค่าน้อยกว่า 0.5 ผู้วิจัยต้องนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิต่อไป

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้วไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา เลขที่ใบรับรอง HE-034-2568 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนี้

1. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำขั้ววนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

2. ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคและหม่อมทำขั้ววนาคในพื้นที่จังหวัดภาคกลาง ในประเทศไทย ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการวิจัยในพื้นที่จังหวัดภาคกลาง และสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ โดยการขออนุญาตบันทึกเสียงจากผู้ให้ข้อมูลทุกครั้ง และให้ความสำคัญในเรื่องของคำพูดระหว่างการสัมภาษณ์ น้ำเสียง ท่าทาง รวมทั้งจดประเด็นสำคัญ ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 30-45 นาที เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นคำถามที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) นำความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาถอดเทปการสัมภาษณ์ใช้วิธีแบบคำต่อคำ ทบทวนข้อมูลทั้งหมดและทำความเข้าใจในข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แล้วนำเสนอข้อมูลพรรณนาความเรียง

2. จัดกลุ่มความหมาย แยกเป็นประเด็น ๆ กลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะร่วมหรือที่มีความหมายเหมือนกันจัดเข้าไว้ด้วยกัน

3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ด้วยวิธีสามเส้า (Triangulation technique) เมื่อถอดเทป เรียบเรียง เรียบร้อยแล้วนำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์ความต้องการของผู้ให้ข้อมูล แม้ว่าข้อมูลต่างกันในด้านสถานที่และเวลาแต่จะยังความหมายเดิม

4. สรุป เรียบเรียง บรรยาย วิเคราะห์ ตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับการทำขั้ววนาคจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย

ผลการวิจัย (Results)

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

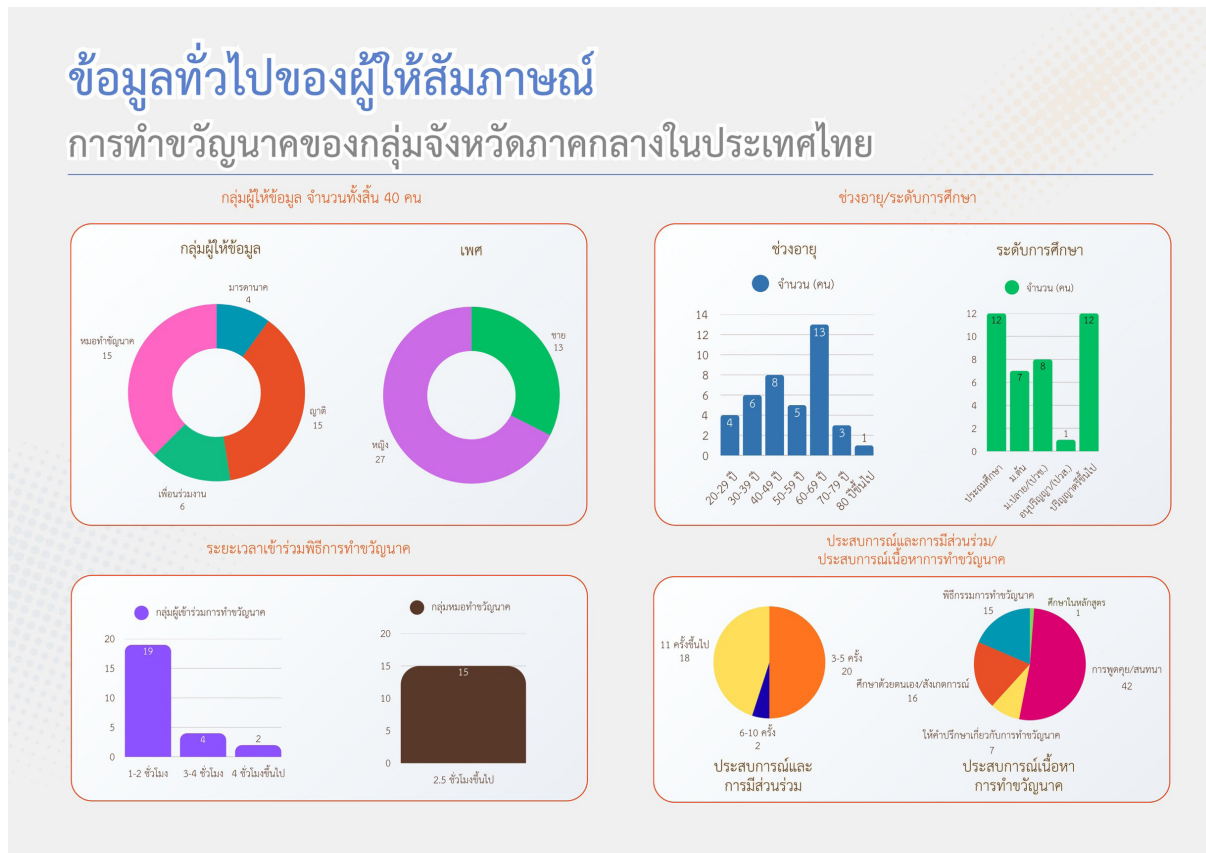
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ จำนวนทั้งสิ้น 40 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาค จำนวน 25 คน และกลุ่มหม่อมทำขั้ววนาค จำนวน 15 คน จากกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย รายละเอียดดังนี้

Figure 2

Demographic Data of the Interview Participants

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการค้นคืนและการเข้าถึงการทำขวัญนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย

ผลการศึกษาแบ่งออก 3 ด้าน ดังนี้

1. พฤติกรรมการค้นคืนการทำขวัญนาของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

1.1 วัตถุประสงค์การค้นคืน พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาและหมอลำทำขวัญนามีวัตถุประสงค์ การค้นคืนที่แตกต่างกันตามหน้าที่และความสนใจของตนเอง กล่าวคือ กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนา ส่วนมากมีวัตถุประสงค์ในการค้นคืน เพราะเห็นว่าการทำขวัญนาแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่องานที่ต่อบิดามารดา ด้วยการบวชเป็นพระ ส่วนกลุ่มหมอลำทำขวัญนา ส่วนมากมีวัตถุประสงค์ในการค้นคืน เพราะเห็นว่าการทำขวัญนา เป็นการแสดงถึงการกล่อมเกลางานจิตใจ ให้นาคมีสมาธิ สติ การตั้งใจบวช การครองเพศ ขณะที่ครองตนเป็นพระ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักหรือแนวทางในการดำรงชีวิตตลอดการบวชและหลังจากที่สึกออกไปเป็นฆราวาส

1.2 ความถี่การค้นคืนพบว่ากลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนา ส่วนมากมีความถี่ในการค้นคืนการทำขวัญนานาน ๆ ครั้ง และ จะค้นหาที่ต่อเมื่อมีประเพณีงานบวช หรือค้นหาในช่วงก่อนเข้าพรรษา ส่วนกลุ่มหมอลำทำขวัญนา มีความถี่ในการค้นคืนการทำขวัญนามากกว่า 1 ครั้ง/เดือน บางเดือนความถี่ค้นหา 4-5 ครั้ง

เพื่อจะรู้ว่ากลุ่มหมอลำทำขวัญนาท่านอื่นประกอบขั้นตอนการทำขวัญนาอย่างไร ใช้บทกลอนอะไร ใช้เพลงร่วมสมัยของนักร้องคนใด เป็นต้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องให้มีความเหมาะสมดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“เพราะถ้าใช้แต่บทกลอนเดิม ๆ คนฟังอาจจะเบื่อได้ การค้นหาการทำขวัญนาจะช่วยให้เนื้อหามีความทันสมัย ตรงกับความต้องการของผู้ว่าจ้างและผู้เข้าร่วมงาน”

(K1, personal communication, August 20, 2025)

“บททำขวัญนาในสมัยก่อนบทการแพ่ทอง อาจจะอยากกินดิน กินผลไม้ ปัจจุบันอาจจะต้องปรับคำกลอน คนแพ่ทองอยากกินลูกที่น้อย”

(K1, personal communication, August 20, 2025)

1.3 แหล่งสารสนเทศที่ใช้ค้นคืน พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาและกลุ่มหมอลำทำขวัญนา ส่วนมากมีการค้นคืนการทำขวัญนา จากแหล่งสารสนเทศประเภทอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ ยูทูบ โดยกลุ่มหมอลำทำขวัญนามีการขออนุญาตจากเจ้าของคลิปวิดีโอเพื่อป้องกันเรื่องลิขสิทธิ์ หรือค้นหากลุ่มหมอลำทำขวัญนาที่เผยแพร่สาธารณะ เพื่อเป็นวิทยาทานความรู้ให้กับหมอลำทำขวัญนาที่ต้องการฝึกหัด หรือบุคคลที่มีความสนใจเพลงพื้นบ้าน เช่น วิดีโอการประกอบพิธีการทำขวัญนา โหรหรือหมอลำทำขวัญนา คือ ชินกร ไกลลาศ ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ รองลงมา

แหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล เช่น ศิลปินแห่งชาติอาทิ แม่ขวัญจิต ศรีประจันต์ ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“...เพราะหมอทำขวัญเป็นหลาน ก็จะสามารถเข้าหา สอบถาม พูดคุยได้ง่าย...”

(K3, personal communication, August 21, 2025)

1.4 ทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ค้นคืน พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีทำขวัญภาคส่วนใหญ่มักค้นหาทรัพยากรสารสนเทศจากสื่อออนไลน์ เช่น ยูทูบ และจูกซ์ (JOOX) เพื่อรับฟังบทเพลงหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพิธีทำขวัญ ขณะทีกลุ่มหม่อมทำขวัญภาคนี้ยืมค้นหาข้อมูลจากสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะยูทูบเพื่อศึกษาแนวทางและขั้นตอนการประกอบพิธีของหม่อมทำขวัญภาคท่านอื่น ๆ และนำมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานของตนเอง ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“หม่อมทำขวัญในปัจจุบันมีการนำเอาบทธำมรงค์ใหม่เข้ามาผสมผสานกับบททำขวัญภาค เพื่อให้ถูกใจวัยรุ่น และคนที่เข้าร่วมพิธีการทำขวัญภาค”

(K4, personal communication, August 25, 2025)

นอกจากนี้ มีกลุ่มหม่อมทำขวัญภาค ศึกษาเนื้อเพลงบทไหว้ครู พิธีไหว้ครู ชื่อเพลง และลำดับเดือน บทเชิญเทพ บทเชิญเทวดาจากยูทูบบางครั้งกลุ่มหม่อมทำขวัญภาคอาจจะค้นหาจากประเภททรัพยากรสารสนเทศจากสื่อตีพิมพ์หนังสือ ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“หลังจากที่มีการค้นหาแล้ว จะนำมาคัดเลือกบางกลอนเป็นกลอนเก่า ก็อาจจะต้องมีการปรับเนื้อเพลงให้เข้ากับแนวเพลงในปัจจุบัน”

(K5, personal communication, August 28, 2025)

“ส่วนมากหนังสือที่ใช้จะเป็นหนังสือที่ได้รับมาจากครูบาอาจารย์ให้มาเป็นเล่ม เนื้อหาภายในเล่มจะรวบรวมบททำขวัญภาค ขั้นตอนการทำขวัญภาค เช่น หนังสือพระ หนังสือแห้ว จิน ป.ประดิษฐ์ ประชุมสูตรขวัญโบราณ”

(K6, personal communication, August 21, 2025)

2. พฤติกรรมการเข้าถึงการทำขวัญภาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

2.1 การเข้าถึงการทำขวัญภาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญภาค ส่วนมากเข้าถึงจากเว็บไซต์ เช่น กูเกิล (Google) ยูทูบ ส่วนกลุ่มหม่อมทำขวัญภาคเข้าถึงการทำขวัญภาค 5 ช่องทาง ได้แก่ เว็บไซต์ ผู้เชี่ยวชาญการทำขวัญภาค การเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อน ๆ กลุ่มหม่อมทำขวัญภาคด้วยกัน และเหตุการณ์ ดังนี้

ช่องทางแรก คือ เว็บไซต์ เช่น กูเกิล (Google) ยูทูบ (YouTube) เพราะเข้าถึงได้ง่าย สะดวก ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ โดยศึกษาประเภทเพลงพื้นบ้าน เพลงไทยเดิม จากกลุ่มหม่อมทำขวัญภาคท่านอื่น ๆ อาทิ ศึกษาเพลงไทยเดิม เพลงอีแซว ขับเสภา สำหรับใช้ในพิธีบายศรีเวียนเทียน ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“สมัยนี้เทคโนโลยีสารสนเทศทันสมัยสามารถค้นหาบททำขวัญภาคได้ในยูทูบ หรือว่าขณะที่กำลังประกอบพิธี

ทำขวัญภาค หากกลุ่มหม่อมทำขวัญภาคสืบบทก็สามารถใช้โทรศัพท์ค้นหาข้อมูลได้”

(K7, personal communication, August 29, 2025)

ช่องทางที่ 2 คือ ผู้เชี่ยวชาญการทำขวัญภาค โดยอาจจะมีคนในครอบครัว หรือญาติแนะนำ ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“คุณแม่แนะนำ เพราะแม่ชอบการประกอบพิธีการทำขวัญภาค และแม่เห็นว่าการประกอบพิธีทำขวัญภาค เหมาะกับคนร่างเล็ก”

(K8, personal communication, September 1, 2025)

“คุณพ่อแนะนำเพราะเป็นพระเอกลิเก และประกอบพิธีการทำขวัญภาค ต้องการให้มีคนสืบทอดการทำขวัญภาค โดยเริ่มสอน ผีภุมมาตั้งแต่เด็ก”

(K12, personal communication, August 28, 2025)

ช่องทางที่ 3 คือ เรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างต่อเนื่อง อาศัยครูพักลักจำ โดยอาจจะเริ่มจากการฝึกร้องเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงอีแซว ลิเก เพลงตับ เพลงเถา และฝึกลูกจากสื่อยูทูบ ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“การนำเนื้อหามาผสมผสานกับรูปแบบที่เป็นตัวของเรา หรือว่าการจำเนื้อหามาจากกลุ่มหม่อมทำขวัญภาคหลาย ๆ คนมา แต่ไม่ได้มีการเรียบเรียงบททำขวัญภาคอย่างเป็นทางการ อาศัยว่ากลุ่มหม่อมทำขวัญภาคมีประสบการณ์ในการประกอบพิธีทำขวัญภาค”

(K9, personal communication, September 5, 2025)

“กลุ่มหม่อมทำขวัญภาค มีการปรับ/เปลี่ยนบททำขวัญภาคด้วยตนเอง เช่น ตอนแม่ปวดท้อง ใช้เพลงไทยเดิมเป็นเพลงเร็ว เพลงลูกทุ่งร่วมสมัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพว่าต้องการแนวไหน หรือว่าหม่อมทำขวัญภาคแต่งเพลงเอง โดยจะพยายามให้กลอนสัมผัส จังหวะ ทำนอง เกิดการผสมผสานกัน ให้เข้ากับผู้ฟัง”

(K10, personal communication, August 29, 2025)

ช่องทางที่ 4 คือ เพื่อน ๆ กลุ่มหม่อมทำขวัญภาคด้วยกัน เช่น เรียนกับหม่อสุทัศน์ หม่อวัฒนา และครูไวพจน์ เพชรสุพรรณ หม่อน้อย ชมเหิน แม่น้ำเพชร กระแสน เป็นต้น

ช่องทางที่ 5 คือ เหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น พิธีไหว้ครู 1 ปี จะจัด 1 ครั้ง การไปร่วมงานบวชของหม่อมท่านอื่น ๆ อาศัยครูพักลักจำ เป็นต้น

2.2 วิธีการกำหนดคำค้นหรือคำแทนเนื้อหาการทำขวัญภาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญภาค ส่วนมากได้มีการกำหนดคำค้นจากเว็บไซต์

“โดยจะสืบค้นจากช่องทางคำสำคัญ (Keyword) โดยการพิมพ์ชื่อกลุ่มหม่อมทำขวัญภาคที่ตนเองชื่นชอบ หรือจากการได้เคยไปร่วมงานหรือสอบถามจากบ้านเจ้าภาพที่มีการจัดพิธีทำขวัญภาค เช่น หมอยิปซี สุดสาคร ไวพจน์ เพชรสุพรรณ ชินกร ไกรลาศ ทศพล หิมพานต์ บางครั้งค้นจากเนื้อหาการทำขวัญภาคจากการได้ฟังมา แล้วจำได้บางท่อน เช่น อาการแพ้ท้อง การทดแทนบุญคุณพ่อแม่”

(K13, personal communication, September 6, 2025)

ซึ่งบางครั้งกลุ่มหมอบททำขวัญนาคมีการคิดบทการทำขวัญนาคทันทีหน้างาน หรือที่เรียกว่าการดันสด ๆ หน้างาน ขณะประกอบพิธีทำขวัญนาค กลุ่มหมอบททำขวัญนาคจึงต้องมีการประสานการการทำงานร่วมกัน ความจำดี มีไหวพริบปฏิภาณ สามารถสร้างความสนุกให้กับผู้ที่มาร่วมงานได้ และเสียงต้องดี โดยเนื้อหาหรือบทการทำขวัญนาคจะเอามาจากสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือโอกาสสำคัญ ๆ จากข่าวที่กำลังเกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ผู้คนให้ความสนใจ เพลงที่กำลังเป็นที่สนใจหรือเป็นที่ต้องการของผู้ฟัง จากนั้นนำเนื้อหามาประยุกต์กับบททำขวัญนาค นอกจากนี้ กลุ่มหมอบททำขวัญนาคยังได้มีการศึกษาผลงานของคนอื่นแล้วนำมาดัดแปลง ศึกษาจังหวะ ทำนอง เนื้อเพลง เก็บ รวบรวมมาฝึกฝน กลอนบททำขวัญนาคสามารถเอามาใช้ร้อง สลับ แลกเปลี่ยนเอาไปใช้ได้ ตามวาระ ตามโอกาสที่ได้ไปประกอบพิธีการทำขวัญนาค ดังนั้น วิธีการกำหนดคำค้นหรือคำแทนเนื้อหาการทำขวัญนาคทางเว็บไซต์ ด้วยคำสำคัญ ดังคำสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“พิมพ์ชื่อกลุ่มหมอบททำขวัญนาค อาทิคำว่า อาจารย์ธีรเดช เหตุผลที่เป็นกลุ่มหมอบททำขวัญนาคท่านนี้เพราะท่านเป็นหมอบททำขวัญที่มีบทเพลงใหม่ บทเพลง และหมอบททำขวัญนิยมศึกษาเรียนรู้จากท่าน คือ ไวพจน์ เพชรสุพรรณ ถ่ายทอดคลิ่ววิดีโอประกอบการทำขวัญนาค”

(K11, personal communication, July 25, 2025)

นอกจากนี้ หมอบททำขวัญได้มีการกำหนดคำค้นด้วยเนื้อหาการทำขวัญนาค (บางท่าน) อาทิ คำว่า ชุมชุมเทวดา ช่วงปฏิสนธิ ทำขวัญนาคช่วงช่วงคลอดของหมอบททำขวัญ ช่วงแพ้วทอง อยากกินดินสอพอง เปลี่ยนเป็นแม่อยากกินสุกี้ดีน้อย กินดิน กินไม้ เป็นต้น หรือพิมพ์คำค้นตามลักษณะเพลง เช่น บทเพลง เพลงดับ เพลงเถาว์ เป็นต้น

2.3 ลักษณะของเนื้อหาที่ค้นหาได้จากการทำขวัญนาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาค และกลุ่มหมอบททำขวัญนาค ลักษณะของเนื้อหาที่ค้นหาได้จากการทำขวัญนาค ส่วนมากมีลักษณะภาพเคลื่อนไหว/วิดีโอ ถ่ายทอดสดการประกอบพิธีการทำขวัญนาคจากยูทูบที่มีความน่าสนใจ เสียงดัง ชัดเจน ไพเราะให้อารมณ์สนุกสนาน

2.4 การประเมินแหล่งสารสนเทศจากการค้นหาการทำขวัญนาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาค ส่วนมากประเมินแหล่งสารสนเทศที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และสามารถค้นหาด้วยเสียง ผลลัพธ์ที่ได้ คือ มีคลิปการอัดวิดีโอการทำขวัญนาคหลายคลิป สามารถเลือกคลิปที่ตนเองสนใจได้สะดวกและง่าย ส่วนกลุ่มหมอบททำขวัญนาคประเมินแหล่งสารสนเทศจากเนื้อหาตรงกับความต้องการ เช่น ขั้นตอนการประกอบพิธีการทำขวัญนาค บททำขวัญนาค และประเมินแหล่งสารสนเทศที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย สามารถกดลิงก์หรือเชื่อมโยงไปยังการทำขวัญนาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ และประเมินน้อยที่สุด คือ การประเมินจากความน่าเชื่อถือของกลุ่มหมอบททำขวัญนาค

2.5 เนื้อหาและหัวข้อเกี่ยวกับการค้นหา การสืบค้น การพูดคุยสอบถาม เกี่ยวกับการทำขวัญนาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วม

การทำขวัญนาค เนื้อหาและหัวข้อเกี่ยวกับประเพณีการบวช ชื่อกลุ่มหมอบททำขวัญนาค เป็นต้น ส่วนกลุ่มหมอบททำขวัญนาค จะค้นหาเกี่ยวกับการทำขวัญนาค เช่น คำนำนม ความกตัญญู การแพ้วทอง ความรักที่มีต่อลูก บทไหว้ครู บทเพลงเชิญเทพ ไหว้ครูเชิญเทพ ช่วงคลอด ช่วงปฏิสนธิ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มหมอบททำขวัญนาค พิธีทำขวัญนาค ลำดับขวัญนาค แห่แพ้วทอง แห่บายศรีและโบราณ เจ็บท้อง รวมเพลงทำขวัญแก้วฟ้า สหเพชร แห่ปฏิสนธิ แห่ลำดับเดือน กำเนิดบายศรี บทแพ้วทองของจันทร์จิรา เพลงยายแหล่ เพลงที่สามารถเชื่อมโยงเข้าหาหมอบททำขวัญ ลำดับขั้นตอนการทำขวัญ ตอนแห่ เนื้อหา ลำดับเดือน และเพลงเปิดบายศรี

2.6 แนวทางในการประเมินเนื้อหาหลังจากที่ได้สืบค้นมาแล้ว พบว่า การประเมินเนื้อหาที่ได้จากการสืบค้นเกี่ยวกับกลุ่มหมอบททำขวัญนาค ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความเหมาะสมของข้อมูล โดยมุ่งเน้นให้ข้อมูลมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาและบริบทของพิธีทำขวัญนาค ทั้งนี้ การประเมินเนื้อหาประกอบด้วยเกณฑ์สำคัญ ดังนี้

2.6.1 ความสอดคล้องของชื่อเรื่อง (Relevance of title) พิจารณาว่า ชื่อกลุ่มหรือชื่อเนื้อหาที่ปรากฏจากการสืบค้นมีความเกี่ยวข้องกับหมอบททำขวัญนาคหรือพิธีทำขวัญนาคตามที่ต้องการศึกษา

2.6.2 ความตรงประเด็นของเนื้อหา (Content relevance) พิจารณาว่าเนื้อหาที่สืบค้นได้มีสาระเกี่ยวข้องกับบทบาท วิธีการ หรือองค์ประกอบของการทำขวัญนาค เช่น ขั้นตอนพิธี บททำขวัญ หรือข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มหมอบททำขวัญนาค

2.6.3 ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล (Source credibility) พิจารณาจากแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น กลุ่มหมอบททำขวัญนาคที่มีตัวตนจริง เว็บไซต์หรือสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ รวมถึงแหล่งข้อมูลที่ได้รับการยอมรับในชุมชน

2.6.4 ความทันสมัยของข้อมูล (Currency) พิจารณาว่าข้อมูลมีการเผยแพร่หรือปรับปรุงในช่วงเวลาที่เหมาะสม และสะท้อนการปฏิบัติของพิธีทำขวัญนาคในปัจจุบัน

จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงคัดเลือกข้อมูลที่มีชื่อเรื่องตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา เนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีทำขวัญนาค มีแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ และมีความทันสมัยเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

3. ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะจากพฤติกรรม การค้นคืนและการเข้าถึงการทำขวัญนาคภาคกลาง กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาค ส่วนมากไม่มีปัญหาด้านการสืบค้น เพราะนาน ๆ ค่อยสืบค้น ส่วนกลุ่มหมอบททำขวัญนาค พบว่า มีปัญหาและข้อเสนอแนะจากพฤติกรรม การค้นคืนและการเข้าถึงการทำขวัญนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง ดังนี้

3.1 ปัญหาจากพฤติกรรม การค้นคืนและการเข้าถึงการทำขวัญนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

3.1.1 ความน่าเชื่อถือของบทการทำขวัญนาค ส่วนมากกลุ่มหมอบททำขวัญนาคไม่ทราบแหล่งที่มาของข้อมูล

ขวัญนาคนั้นน่าเชื่อถือ เพราะปัจจุบันการเป็นกลุ่มหมอทำขวัญนาคนั้นบางคนมาจากการเป็นนักร้อง ส่งผลให้ การทำขวัญนาคนั้นไม่มีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ บทการทำขวัญนาคนั้นเกิดจากการผสมผสานกัน บางครั้งสืบทอดมา เรื่องเดียวกัน คล้าย ๆ กัน แล้วได้บททำขวัญนาคนั้นอีกแบบ ก่อให้เกิดความสับสน ไม่สามารถแยกได้ว่า ควรจะเชื่อบททำขวัญนาคนั้นบทไหน

3.1.2 บททำขวัญนาคนั้นบางบทเป็นบทเฉพาะ หรือบางบททำขวัญนาคนั้นที่มีเนื้อหาหายาก ๆ ไม่มีใครเผยแพร่ เพราะมีความหวงบทกลอนบททำขวัญนาคนั้น

3.1.3 เสียงจากยูทูบ บางครั้งเสียงไม่ชัด ฟังไม่ถนัด ทำให้ไม่สามารถนำเนื้อหาในส่วนนั้นมาฝึกฝนหรือเรียนรู้ได้

3.1.4 ลิขสิทธิ์ในการทำขวัญนาคนั้น การฝึกหัดกลุ่มหมอทำขวัญนาคนั้นในยูทูบควรจะต้องมีการบอกกล่าวหรือขออนุญาตจากเจ้าของคลิปก่อน เพื่อเป็นการให้เกียรติและขออนุญาตเอาผลงานบททำขวัญนาคนั้นมาร้องต่อ และเพื่อป้องกันการละเมิดผลงาน

3.2 ข้อเสนอแนะในการใช้เครื่องมือการสืบค้นและเข้าถึงการทำขวัญนาคนั้น

จากผลการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือและวิธีการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับการทำขวัญนาคนั้น เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนี้

3.2.1 การใช้ฐานข้อมูลและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ ในการสืบค้นข้อมูลการทำขวัญนาคนั้นควรส่งเสริมการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ เว็บไซต์ หรือแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำขวัญนาคนั้น เช่น ประวัตigroupหมอทำขวัญนาคนั้น บททำขวัญนาคนั้น และเนื้อหาเพลงแหล่ง เพื่อให้ผู้สนใจสามารถสืบค้นข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว

3.2.2 การพัฒนาเว็บไซต์หรือฐานข้อมูลดิจิทัล เพื่อเป็นเครื่องมือในการสืบค้นข้อมูล ควรมีการพัฒนาเว็บไซต์หรือฐานข้อมูลที่รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มหมอทำขวัญนาคนั้น บททำขวัญนาคนั้น และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลของผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญนาคนั้น

3.2.3 การจัดทำคู่มือการใช้เครื่องมือการสืบค้นข้อมูลการทำขวัญนาคนั้น ควรมีการจัดทำคู่มือหรือแนวทางในการใช้เครื่องมือการสืบค้น เช่น วิธีการค้นหาข้อมูลผ่านเว็บไซต์ ฐานข้อมูลออนไลน์ หรือสื่อดิจิทัลต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้สนใจสามารถสืบค้นและเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการทำขวัญนาคนั้นได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

■ อภิปรายผล (Discussion)

ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. พฤติกรรมการค้นคืนการทำขวัญนาคนั้นของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

1.1 วัตถุประสงค์ในการค้นคืน พบว่ากลุ่มผู้เข้าร่วมการทำ

ขวัญนาคนั้นและกลุ่มหมอทำขวัญนาคนั้นมีวัตถุประสงค์การค้นคืนที่แตกต่างกันตามหน้าที่และความสนใจของตนเอง กล่าวคือ กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคนั้นส่วนมากมีวัตถุประสงค์ในการค้นคืน เพราะเห็นว่าการทำขวัญนาคนั้นแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อบิดามารดาด้วยการบวชเป็นพระ ส่วนกลุ่มหมอทำขวัญนาคนั้นส่วนมากมีวัตถุประสงค์ในการค้นคืน เพราะเห็นว่าการทำขวัญนาคนั้นเป็นการแสดงถึงการกลมเกลียวทางจิตใจ ให้นาคมีสมาธิ สติ การตั้งใจบวช ทั้งนี้เป็นเพราะคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ ต่างก็ให้ความสำคัญในด้านคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายคนดี ลูกมีหน้าที่ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ และในช่วงพิธีการสู่ขวัญนาคนั้นสามารถกลมเกลียวจิตใจของนาค และผู้ร่วมงานได้ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมกรรมการแสวงหาสารสนเทศของ Wilson (2000) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของบุคคลมักเกิดจากความต้องการสารสนเทศ (Information need) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากบทบาทหน้าที่ ประสบการณ์ และบริบททางสังคมของแต่ละบุคคล ทำให้บุคคลที่มีบทบาทแตกต่างกันมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาสารสนเทศที่แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Promthong et al. (2022) ที่พบว่า อาจารย์ นักวิชาการ ผู้ประกอบการธุรกิจ และนักศึกษามีวัตถุประสงค์ในการใช้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมผ้ากลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง

1.2 ความถี่ในการค้นหาการทำขวัญนาคนั้น พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคนั้นส่วนมากมีความถี่ในการค้นหานาน ๆ ครั้ง และจะค้นหาเมื่อมีประเพณีงานบวช หรือค้นหาในช่วงก่อนเข้าพรรษา ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขวัญนาคนั้นจะค้นหาก่อนเมื่อตนเองมีความสนใจ หรือมีความจำเป็นที่ต้องการข้อมูลใช้เพื่อตัดสินใจ ส่วนกลุ่มหมอทำขวัญนาคนั้นมีความถี่ในการค้นหาการทำขวัญนาคนั้นมากกว่า 1 ครั้ง/เดือน บางเดือนความถี่ค้นหา 4-5 ครั้ง เพื่อจะรู้ว่ากลุ่มหมอทำขวัญนาคนั้นท่านอื่นประกอบขั้นตอนการทำขวัญนาคนั้นอย่างไร ใช้บทกลอนอะไร ใช้เพลงร่วมสมัยของนักร้องคนใด เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขณะประกอบพิธีการทำขวัญนาคนั้นต้องมีการทอดแหกร่อนเนื้อหา บทเพลงที่ร่วมสมัยตรงกับความต้องการของผู้ว่าจ้าง ผู้เข้าร่วม จึงต้องมีการค้นหาข้อมูลเพื่อให้เป็นปัจจุบัน ตรงกับความต้องการของผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าของงานบวช ซึ่งมีผลต่อการว่าจ้างต่อไป ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมสารสนเทศของ Wilson (2022) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศของบุคคลมีความแตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคล บทบาทหน้าที่ บริบททางสังคม และสถานการณ์ที่บุคคลเผชิญอยู่ รวมทั้งข้อจำกัดด้านเวลา แหล่งสารสนเทศ และลักษณะของงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanlun (2020) ที่พบว่า บุคคลมักแสวงหาสารสนเทศเมื่อเผชิญกับปัญหาหรือคำถามที่ต้องการคำตอบ และตระหนักว่าสารสนเทศหรือความรู้ที่ตนมีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจในสถานการณ์นั้น

1.3 แหล่งสารสนเทศที่ค้นหาการทำขวัญนาคนั้น พบว่า

กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคและกลุ่มหม่อทำขั้ววนาคส่วนใหญ่ ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำขั้ววนาคจากแหล่งสารสนเทศประเภทอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ และยูทูบ ทั้งนี้เนื่องจากมาจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทำให้การเข้าถึงข้อมูลสามารถกระทำได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา จึงเอื้อต่อการค้นหาข้อมูลของผู้ใช้สารสนเทศในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการแสวงหาสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคล ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เกี่ยวกับการประกอบพิธีทำขั้ววนาค เช่น ศิลปินแห่งชาติ ราชบัณฑิต พระสงฆ์ และหม่อทำขั้ววนาค เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เป็นผู้มีองค์ความรู้และประสบการณ์ในการประกอบพิธีกรรม รวมทั้งมีความเชี่ยวชาญในบททำขั้ววนาคซึ่งมักถ่ายทอดกันในลักษณะขององค์ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ดังนั้น ผู้ที่ต้องการศึกษาหรือค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับบททำขั้ววนาคจึงมักแสวงหาความรู้จากบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญโดยตรง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hiangrat (2019) ที่พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้โปรแกรมค้นหา (Search engine) โดยเฉพาะกูเกิล (Google) ในการค้นหาสารสนเทศจากแหล่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต เนื่องจากสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khwanriang et al. (2021) ที่พบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) มีการแสวงหาสารสนเทศด้านสุขภาพจากแหล่งสารสนเทศที่มีความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะจากบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลยังคงให้ความสำคัญกับแหล่งสารสนเทศจากผู้เชี่ยวชาญควบคู่ไปกับการใช้แหล่งสารสนเทศออนไลน์

1.4 ทรัพยากรสารสนเทศที่ใช้ค้นหาการทำขั้ววนาคพบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคและกลุ่มหม่อทำขั้ววนาคส่วนใหญ่ใช้ทรัพยากรสารสนเทศประเภทสื่อออนไลน์ในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำขั้ววนาค เช่น ยูทูบ และกูชซ์ ทั้งนี้เนื่องจากมาจากพิธีกรรมการบวชนาคและพิธีสู่ขั้ววนาคเป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายด้าน ได้แก่ การเคลื่อนไหว การขับร้อง การบรรเลงดนตรี และการกล่าวบททำขั้ววนาคของหม่อทำขั้ววนาค ซึ่งเป็นลักษณะของเนื้อหาที่ต้องอาศัยสื่อที่สามารถถ่ายทอดภาพและเสียงได้พร้อมกัน ดังนั้น การค้นหาทรัพยากรสารสนเทศผ่านสื่อออนไลน์ เช่น ยูทูบ และกูชซ์ จึงช่วยให้ผู้ค้นหาสามารถรับชมและรับฟังเนื้อหาในรูปแบบวิดีโอหรือเสียงได้อย่างหลากหลาย ทำให้เข้าใจรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีความน่าสนใจมากกว่าทรัพยากรสารสนเทศประเภทสิ่งพิมพ์หรือภาพนิ่งที่ไม่สามารถถ่ายทอดการเคลื่อนไหวและเสียงประกอบพิธีกรรมได้อย่างครบถ้วน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hiangrat (2019) ที่พบว่า นักศึกษามีการค้นหาสารสนเทศจากแหล่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตมากกว่าทรัพยากรสารสนเทศประเภทอื่น เนื่องจากสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว และมีรูปแบบของเนื้อหาที่หลากหลาย

2. พฤติกรรมการเข้าถึงการทำขั้ววนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง

2.1 การเข้าถึงการทำขั้ววนาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคส่วนใหญ่เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการทำขั้ววนาคผ่านเว็บไซต์ เช่น กูเกิล และยูทูบ ขณะที่กลุ่มหม่อทำขั้ววนาคมีช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการทำขั้ววนาคที่หลากหลาย โดยสามารถเข้าถึงได้ 5 ช่องทาง ได้แก่ เว็บไซต์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำขั้ววนาค การเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อนหรือเครือข่ายหม่อทำขั้ววนาค และการเรียนรู้จากเหตุการณ์หรือประสบการณ์ในการประกอบพิธีจริง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำขั้ววนาคส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเผยแพร่ในรูปแบบหนังสือหรือเอกสารสิ่งพิมพ์อย่างแพร่หลาย แต่จะปรากฏในรูปแบบสื่อออนไลน์โดยเฉพาะคลิปวิดีโอที่เผยแพร่ผ่านยูทูบ ซึ่งช่วยให้ผู้สนใจสามารถรับชมขั้นตอนและรูปแบบของพิธีกรรมได้อย่างชัดเจน ส่งผลให้การเข้าถึงข้อมูลสามารถทำได้ง่าย สะดวก และเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongboonmak et al. (2025) ที่พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้โปรแกรมค้นหา โดยค้นหาข้อมูลผ่านเว็บไซต์กูเกิลเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kuenuei (2022) ที่พบว่า ผู้ใช้งานนิยมใช้ยูทูบเพื่อรับชมภาพยนตร์ วิดีโอ และเพลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า สื่อออนไลน์ประเภทวิดีโอเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงสารสนเทศในปัจจุบัน

2.2 วิธีการกำหนดคำค้นหรือคำแทนเนื้อหาการทำขั้ววนาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคส่วนใหญ่กำหนดคำค้นโดยใช้คำสำคัญ (Keyword) ในการสืบค้น โดยคำค้นที่ใช้มักเป็น คำประเภทชื่อบุคคล (ชื่อหม่อทำขั้ววนาค) และคำที่เป็นเนื้อหาหรือประเด็นสำคัญในบททำขั้ววนาค เช่น “ไวพจน์ เพชรสุพรรณ” “ชินกร ไกรลาส” “ทศพล หิมพานต์” “หม่อยปีสุตสาคร” หรือคำที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาบททำขั้ววนาค เช่น “ค่าน้ำนม” “ความกตัญญู” “การแพ้อัง” “บายศรี” เป็นต้น ซึ่งเป็นคำที่ผู้เข้าร่วมพิธีเคยได้ยินหรือจดจำได้จากประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีมาก่อน ในขณะที่กลุ่มหม่อทำขั้ววนาคส่วนใหญ่มีวิธีการกำหนดคำค้นโดยใช้คำสำคัญเช่นเดียวกัน แต่คำค้นที่ใช้มักเป็นคำประเภทชื่อบทหรือช่วงของพิธีทำขั้ววนาค และคำที่เกี่ยวข้องกับบทเพลงหรือขั้นตอนของพิธีกรรม เช่น “ซุ่มมูมเวทดา” “ช่วงปฏิสนธิ” “ช่วงคลอด” “แหล่แพ้อัง” “แหล่ลำดับเดือน” “บทไหว้ครู” “เพลงเปิดบายศรี” รวมทั้งคำที่เป็นลักษณะของเพลงหรือรูปแบบการขับร้อง เช่น “บทแหล่” “เพลงดับ” “เพลงเถาว์” เป็นต้น นอกจากนี้ บางครั้งหม่อทำขั้ววนาคยังค้นหาคำที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์หรือกระแสสังคมในช่วงเวลานั้น เช่น ข่าวสารหรือเพลงที่กำลังได้รับความนิยม เพื่อนำเนื้อหาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ร่วมกับบททำขั้ววนาคให้สอดคล้องกับบริบทของพิธีและความสนใจของผู้เข้าร่วมงาน ทั้งนี้เนื่องจากจากการใช้คำสำคัญเป็นวิธีการสืบค้นที่สามารถกระทำได้ง่าย สะดวก และไม่จำเป็นต้องอาศัยกฎเกณฑ์หรือรูปแบบการค้นหาที่ซับซ้อน โดยคำที่นำมาใช้ค้นหา

มักเป็นคำที่ผู้ใช้คุ้นเคยจากประสบการณ์ ความทรงจำ หรือการได้ยินจากการเข้าร่วมพิธี จึงสามารถนำมาใช้เป็นคำแทนเนื้อหาเพื่อค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมได้อย่างรวดเร็ว ลักษณะการกำหนดคำค้นดังกล่าวสะท้อนพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศที่ผู้ใช้เริ่มต้นจากข้อมูลหรือเนื้อหาบางส่วนที่ตนจดจำได้และค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนคำค้นระหว่างกระบวนการค้นหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Berrypicking Model ของ Bates (1989) ที่อธิบายว่า ผู้ใช้มักค้นหาสารสนเทศโดยใช้คำหรือข้อมูลบางส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นจุดเริ่มต้นแล้วค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนคำค้นไปตามข้อมูลที่พบระหว่างการค้นหา สอดคล้องกับงานวิจัยของ Promthong et al. (2022) พบว่า ส่วนใหญ่ผู้กำหนดคำค้นด้วยคำสำคัญ เป็นตัวแทนเนื้อหา ค้นคว้าความรู้ เนื่องจากคำสำคัญเป็นคำที่ผู้ใช้เคยใช้อยู่เป็นประจำ และเป็นคำหรือกลุ่มคำที่ปรากฏในชื่อเรื่อง หัวเรื่อง และสารบัญ

2.3 ลักษณะของเนื้อหาที่ค้นหาได้จากการทำขั้ววนาค ทั้งผู้เข้าร่วมงาน และกลุ่มหม่อทำขั้ววนาคเข้าถึงเนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในรูปวิดีโอ/ภาพเคลื่อนไหวมากกว่าข้อความ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโดยธรรมชาติของการประกอบพิธีการทำขั้ววนาคต้องใช้ภาพที่มีการเคลื่อนไหวมีเสียงประกอบ ความน่าเชื่อถือของตัวกลุ่มหม่อทำขั้ววนาค ดังนั้น การมีภาพเคลื่อนไหวเสียงประกอบจึงเป็นสื่อเหมาะกับการเรียนรู้จากการฟัง การร้อง และการจำ อันเป็นหัวใจของพิธีการทำขั้ววนาค ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongboonmak et al. (2025) ที่พบว่า ด้านการแสวงหาสารสนเทศ นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้ Search engine โดยค้นหาผ่านเว็บไซต์ <http://www.google.com> ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงสื่อสารสนเทศรูปแบบต่าง ๆ บนอินเทอร์เน็ต

2.4 การประเมินแหล่งสารสนเทศจากการค้นหาการทำขั้ววนาค พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาค และกลุ่มหม่อทำขั้ววนาค ส่วนมากประเมินแหล่งสารสนเทศจากความสะดวกในการเข้าถึง ความง่ายในการใช้งาน ความทันสมัยของเนื้อหา และความตรงกับความต้องการ โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเพลงร่วมสมัยซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบในพิธีสู่ขั้ววนาคได้ทันที รวมทั้งแหล่งสารสนเทศที่สามารถคลิกหรือเชื่อมโยงไปยังการทำขั้ววนาคในรูปแบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ทำให้ผู้ใช้สามารถเรียนรู้หรือค้นหาเนื้อหาเพิ่มเติมได้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่การประเมินจากความน่าเชื่อถือของกลุ่มหม่อทำขั้ววนาคมีระดับน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเป็นหม่อทำขั้ววนาคในปัจจุบันมีที่หลากหลาย เช่น บางคนเริ่มต้นจากการเป็นนักร้อง หรือผู้ที่มีความสามารถด้านการขับร้องและเสียงที่ไพเราะแล้วจึงพัฒนาไปสู่การเป็นหม่อทำขั้ววนาค ทำให้ผู้ใช้สารสนเทศไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินจากตัวบุคคลมากนัก แต่ให้ความสำคัญกับความสามารถในการนำเนื้อหาไปใช้ได้จริงในพิธีกรรมมากกว่า ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้มีแนวโน้มประเมินสารสนเทศจากความสอดคล้องกับความต้องการใช้งานและความทันสมัยของเนื้อหา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินสารสนเทศที่ระบุว่า ผู้ใช้มักพิจารณาความเกี่ยวข้อง ความสะดวกในการเข้าถึง และความทันสมัยของข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้

สารสนเทศ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongboonmak et al. (2025) ที่พบว่า นักศึกษาประเมินสารสนเทศโดยให้ความสำคัญกับความทันสมัยของข้อมูลมากที่สุด

2.5 เนื้อหาและหัวข้อเกี่ยวกับการค้นหา การสืบค้นการพูดคุยสอบถาม เกี่ยวกับการทำขั้ววนาค กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคมีการค้นหาเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีการบวชนาค เช่น ขั้นตอนพิธีการบวช ชื่อกลุ่มหม่อทำขั้ววนาค หรือรูปแบบการทำขั้ววนาคของแต่ละคณะ เป็นต้น ขณะที่กลุ่มหม่อทำขั้ววนาคจะค้นหาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบททำขั้ววนาคโดยตรง เช่น คำนำนม ความกตัญญู การแพ้อภัย ความรักของแม่ที่มีต่อลูก บทไหว้ครู บทเพลงเชิญเทพ การไหว้ครูเชิญเทพ ตลอดจนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับช่วงปฏิสนธิ ช่วงตั้งครุฑ และช่วงคลอด ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของบททำขั้ววนาค นอกจากนี้ ในการกำหนดคำค้นและรูปแบบคำถาม (Query formation) ผู้ใช้มักกำหนดคำค้นจากชื่อหม่อทำขั้ววนาคที่ตนชื่นชอบหรือจดจำได้ รวมทั้งจากท่อนเนื้อหาที่คุ้นเคยหรือได้ยินบ่อย เช่น คำนำนม แพ้อภัย หรือบายศรี เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวสะท้อนพฤติกรรมการค้นหาสารสนเทศที่ผู้ใช้ค่อย ๆ ค้นหาและสะสมข้อมูลที่ละส่วนตามสิ่งที่พบระหว่างการค้นหา ซึ่งสอดคล้องกับแบบจำลอง Berrypicking ของ Bates (1989) ที่อธิบายว่า ผู้ใช้มักปรับเปลี่ยนคำค้นไปตามข้อมูลที่พบในระหว่างกระบวนการค้นหา และยังคงสอดคล้องกับแนวคิด Everyday Life Information Seeking (ELIS) ของ Savolainen (1995) ที่อธิบายว่า การแสวงหาสารสนเทศในชีวิตประจำวันมักเกิดจากความสนใจหรือความต้องการอยากรู้ของผู้ใช้ โดยไม่ได้มีรูปแบบ ขั้นตอน หรือการใช้คำศัพท์ทางวิชาการอย่างเป็นระบบ

2.6 แนวทางในการประเมินเนื้อหาหลังจากที่ได้สืบค้นมาแล้ว พบว่า ทั้งผู้เข้าร่วมงานและกลุ่มหม่อทำขั้ววนาคให้ความสำคัญกับการประเมินเนื้อหาที่สืบค้นได้จากความตรงกับความต้องการและความทันสมัยของข้อมูล โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบททำขั้ววนาคหรือกลุ่มหม่อทำขั้ววนาคที่สามารถนำไปใช้ประกอบพิธีหรือใช้รับฟังเพื่อความบันเทิงและขับกล่อมจิตใจได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ใช้ส่วนใหญ่ค้นหาข้อมูลจากชื่อกลุ่มหม่อทำขั้ววนาค หรือจากเนื้อหาบางส่วนของบททำขั้ววนาคที่ตนคุ้นเคย เมื่อผลการสืบค้นปรากฏเนื้อหาที่ต้องการกับสิ่งที่ต้องการ ผู้ใช้จึงพิจารณาว่า ข้อมูลดังกล่าวมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้ทันที โดยไม่ได้มุ่งเน้นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลในลักษณะเชิงวิชาการ เนื่องจากการสืบค้นส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิง การรับฟัง และการนำไปใช้ประกอบพิธีกรรมมากกว่าการนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจทางวิชาการ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการประเมินเนื้อหาที่ได้จากการสืบค้นเกี่ยวกับกลุ่มหม่อทำขั้ววนาค โดยมุ่งพิจารณาความเหมาะสมของข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และบริบทของพิธีทำขั้ววนาค ประกอบด้วย 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ความสอดคล้องของชื่อเรื่อง โดยพิจารณาว่า ชื่อกลุ่มหรือชื่อเนื้อหาที่ปรากฏจากการสืบค้นมีความเกี่ยวข้องกับหม่อทำขั้ววนาคหรือพิธีทำขั้ววนาคตามที่ต้องการศึกษา 2) ความ

ตรงประเด็นของเนื้อหา โดยพิจารณาว่า เนื้อหาที่สืบค้นได้มีสาระเกี่ยวข้องกับบทบาท วิธีการ หรือองค์ประกอบของการทำขั้ววนาค เช่น ขั้นตอนพิธีบททำขั้ววนาค หรือข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มหม่อมทำขั้ววนาค 3) ความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล โดยพิจารณาจากแหล่งที่มาของข้อมูล เช่น กลุ่มหม่อมทำขั้ววนาคที่มีตัวตนจริง เว็บไซต์หรือสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ รวมถึงแหล่งข้อมูลที่ได้รับการยอมรับในชุมชน และ 4) ความทันสมัยของข้อมูล โดยพิจารณาว่า ข้อมูลมีการเผยแพร่หรือปรับปรุงในช่วงเวลาที่เหมาะสม และสะท้อนการปฏิบัติของพิธีทำขั้ววนาคในปัจจุบัน จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงคัดเลือกข้อมูลที่มีชื่อเรื่องตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา เนื้อหา มีความเกี่ยวข้องกับพิธีทำขั้ววนาค มีแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ และมีความทันสมัยเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป ผลการศึกษา ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ตามแนวคิดพฤติกรรมสารสนเทศของ Wilson (2000) ที่กล่าวว่า เมื่อผู้ได้รับรู้ถึงความต้องการสารสนเทศแล้ว จะเกิดพฤติกรรมแสวงหาและการใช้สารสนเทศ โดยหากผู้ใช้ได้รับสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการแล้ว การแสวงหาสารสนเทศนั้นถือว่าประสบความสำเร็จ และผู้ใช้นำสารสนเทศที่ได้รับไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของตนเอง ดังนั้น ในบริบทของการสืบค้นเกี่ยวกับการทำขั้ววนาค ผู้ใช้จึงมักประเมินข้อมูลจากความต้องการและความสามารถในการนำไปใช้ประกอบพิธีกรรมได้ทันที มากกว่าการตรวจสอบความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Ellis and Haugan (1997) ที่อธิบายกระบวนการแสวงหาสารสนเทศว่า ผู้ใช้จะมีขั้นตอนในการคัดเลือกและตรวจสอบสารสนเทศ (Extracting และ Verifying) เพื่อพิจารณาว่า สารสนเทศที่ได้มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้หรือไม่ โดยผู้ใช้จะเลือกเฉพาะสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของตนจากแหล่งข้อมูลที่พบในระหว่าง การสืบค้น ดังนั้น การที่ผู้เข้าร่วมงานและกลุ่มหม่อมทำขั้ววนาค ให้มีความสำคัญกับเนื้อหาที่ตรงประเด็นและทันสมัย จึงสะท้อน พฤติกรรมในการคัดเลือกสารสนเทศที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การใช้งานในบริบทของพิธีกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

■ สรุปผล (Conclusions)

การศึกษาพฤติกรรมการณ์ค้นและการเข้าถึงสารสนเทศ การทำขั้ววนาคของกลุ่มจังหวัดภาคกลางในประเทศไทย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาค จำนวน 25 คน และกลุ่มหม่อมทำขั้ววนาค จำนวน 15 คน ผลการศึกษา พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีพฤติกรรมการณ์ค้นและการเข้าถึงสารสนเทศที่แตกต่างกันตามบทบาทและความสนใจของตนเอง กลุ่มผู้เข้าร่วมการทำขั้ววนาคมักค้นหาข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ประเพณีการบวชและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความ กตัญญูต่เวทีต่อบิดามารดา โดยมีความถี่ในการค้นหาไม่มาก และมักค้นหาเมื่อมีโอกาสร่วมพิธีหรือในช่วงเทศกาลสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา ขณะที่กลุ่มหม่อมทำขั้ววนาคมีการค้นหา สารสนเทศอย่างสม่ำเสมอ เพื่อศึกษาแนวทางการประกอบพิธีของ

หม่อมทำขั้ววนาคท่านอื่น ๆ และนำเนื้อหาหรือบทเพลงร่วมสมัยมา ปรับใช้ให้เหมาะสมกับผู้ว่าจ้างและผู้เข้าร่วมงาน แหล่งสารสนเทศ ที่ใช้ค้นหาส่วนใหญ่เป็นสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ และยูทูบ รวมทั้ง แหล่งบุคคล เช่น ครูหม่อมทำขั้ววนาคหรือผู้มีประสบการณ์ใน พิธีกรรม โดยผู้ใช้มักกำหนดคำค้นจากชื่อหม่อมทำขั้ววนาคหรือ คำสำคัญในบททำขั้ววนาค เนื้อหาที่ค้นหาได้ส่วนใหญ่เป็นสื่อ วิดีโอหรือภาพเคลื่อนไหว ซึ่งช่วยให้เข้าใจรูปแบบและขั้นตอนของ พิธีได้ชัดเจน ผู้ใช้ส่วนใหญ่ประเมินสารสนเทศจากความสะดวก ในการเข้าถึง ความตรงกับความต้องการ และความทันสมัยของ ข้อมูล มากกว่าความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของบททำขั้ววนาค การเข้าถึง เนื้อหาบางบทที่มีการหวนแหวน และคุณภาพเสียงของสื่อออนไลน์ บางแหล่ง ผลการศึกษานำไปสู่ข้อเสนอแนะ ได้แก่ การจัดทำ หลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่นด้านการทำขั้ววนาค การพัฒนาเว็บไซต์ หรือฐานข้อมูลกลางเพื่อรวบรวมบททำขั้ววนาคและคลิปเสียง ต้นฉบับ และการจัดทำคู่มือการสืบค้นสารสนเทศทางวัฒนธรรม สำหรับประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ งานวิจัยในอนาคตควรพัฒนา ระบบสารสนเทศเชิงความหมายเพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ ด้านพิธีกรรมกับศิลปะและวัฒนธรรม และศึกษาพฤติกรรม การค้นคืนสารสนเทศของผู้ใช้ในภูมิภาคอื่น เพื่อสนับสนุนการ อนุรักษ์และสืบทอดการทำขั้ววนาคซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน

■ จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Ethics)

งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครราชสีมา เลขที่รับรอง HE-034-2568 ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2568

■ การใช้ปัญญาประดิษฐ์ในบทความ (Declaration of Generative AI)

ผู้เขียนไม่ได้ใช้เครื่องมือปัญญาประดิษฐ์เชิงกำเนิด ในการจัดทำบทความนี้

■ แหล่งทุนวิจัย (Funding)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) รหัสโครงการ 206652 และทุนวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568

■ การประกาศผลประโยชน์ทับซ้อน (Declaration of Competing Interest)

ผู้เขียนขอประกาศว่าไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนใด ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินการศึกษาวิจัยนี้

การมีส่วนร่วมของผู้เขียน (Author Contributions)

ัญญาลักษณ์ ใจเที่ยง: เขียนร่างต้นฉบับบทความ ทบทวน และแก้ไขต้นฉบับบทความ ออกแบบกรอบแนวคิดการวิจัย ดำเนินการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูล สร้างภาพประกอบ และตรวจสอบความถูกต้อง

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements)

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏและผู้ที่เข้าร่วมพิธีทำขวัญนาทุกท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาใช้เวลาให้ข้อมูล องค์ความรู้ และประสบการณ์ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ตลอดจนความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี ทำให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

เอกสารอ้างอิง (References)

- Bates, M. J. (1989). *The design of browsing and berrypicking techniques for the online search interface*. UCLA School of Education & Information Studies. <https://pages.gseis.ucla.edu/faculty/bates/berrypicking.html?ref=blog.codinghorror.com>
- Chanlun, J. (2020). Information behavior during COVID-19 pandemic era. *TLA Bulletin*, 64(2), 36–49. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_bulletin/article/view/244124
- Choochan, N., Chairaksa, S., & Meebua, S. (2025). Krui Nak: Conservation and development of Na Muen Si weaving wisdom, Trang province. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 7(1), 53–74. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/husoskru/article/view/277429>
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.
- Department of Cultural Promotion. (2013). *Listing of the intangible cultural heritage*. Department of Cultural Promotion. <https://book.culture.go.th/newbook/ich/ich2013.pdf>
- Ellis, D., & Haugan, M. (1997). Modelling the information seeking patterns of engineers and research scientists in an industrial environment. *Journal of Documentation*, 53, 384–403. <https://doi.org/10.1108/EUM000000007204>
- Hiangrat, P. (2019). Information behavior of undergraduate students at Rajabhat Mahasarakham Universities. *Chophayom Journal*, 30(2), 241–248. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/ejChophayom/article/view/213506>
- Hnongbundit, S., Kongsaband, P., & Chantaraj, N. (2022). The interpretation and transcription from scramble Naga text in Northeastern part to the literature for youths. *Journal of Modern Learning Development*, 7(2), 376–392. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/255560>
- Khwanriang, P., Sukhampha, R., & Vaisamruat, K. (2021). Ocal women village health volunteers' information behavior during the COVID-19 pandemic in Mueang Chiang Mai District, Chiang Mai Province. *Silpakorn University Journal*, 41(5), 30–42. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/253216>
- Kuenui, P. (2022). Social media use behavior and social media literacy among students in Changklangprachanukul school Nakhon Si Thammarat province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 9(6), 198–211. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/262070>
- Mala, P. (1996). A study of the buddhist pre-ordination Sites in Pranakon Sri Ayutthaya province. *ARU Research Journal Humanities and Social Sciences*, 3(6), 23–27. https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=286656&query=A2%C7%D1%AD%B9%D2%A4&s_mode=any&d_field=&d_start=0000-00-00&d_end=2568-12-31&limit_lang=&limited_lang_code=&order=&order_by=&order_type=&result_id=5&maxid=9
- Naisap, T. (1999). *A study of the ordination blessing tradition in Phitsanulok province*. The research in supported by Pibulsongkram Rajabhat University.
- Phetdi, V., & Monying, W. (2020). The study of belief of human birth appearing in literature performed the chanting parents' loving kindness ceremony: Birth Chapter. *Aksara Pibul Journal*, 1(2), 27–37. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/APBJ/article/view/249165>
- Phomyucol, P., Jantima, N., Tanthiang, T., Choomyen, Y., Phuntadaporn, N., & Ruangnon, B. (2025). The type of ritual in making a wish for Naga of CDR Direk Klaharn. *Fine-Applied Arts and Cultural Science Journal*, 1(1), 62–73. <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/FACS-JO/article/view/1969>
- Promthong, J., Kabmala, M., & Chansanam, W. (2022). Information retrieval behaviors and access to cultural knowledge on Thai-Khmer textiles. *Silpakorn University Journal*, 42(5), 38–50. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/257900>
- Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of way of life. *Library & Information Science Research*, 17(3), 259–294. [https://doi.org/10.1016/0740-8188\(95\)90048-9](https://doi.org/10.1016/0740-8188(95)90048-9)
- Sethaputrakoses. (1967). Pra phē 'ong nai kân kōt [Traditions related to birth.]. In *Praphenī kieokap chiwit* [Life-cycle rituals] (pp. 1–72). The Fine Arts .Department. <https://www.finearts.go.th/songkhlaibraryk/view/15300-ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของกรมศิลปากร>
- Somsripoy, S. (2023). Buddhist preordaining ceremony of master Sailom Sitsurin group, Tumbon Nong-Ong, Amphur U-Thong, Supanburi Province: Component, process, symbols and meanings in ritual. *Journal of MCU Ubon Review*, 8(3), 909–924. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/270237>
- UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. <https://ich.unesco.org/doc/src/01852-EN.pdf>
- Wilson, T. D. (2000). Human information behaviour. *Informing Science*, 3(2), 49–56. <https://doi.org/10.28945/576>
- Wilson, T. D. (2022). *Exploring information behaviour an introduction*. <https://informationr.net/ir/Exploring%20information%20behaviour.pdf>
- Wongboonmak, S., Ruthamnong, S., Chongchorhor, C., & Chotiadapa, C. (2025). Information behavior of undergraduate students at Kamphaeng Phet. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal*, 31(2), 117–132. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/278671>